

همایش علمی-پژوهشی مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار

((با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه فرهنگیان، آموزش و پرورش، بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان ارشاد اسلامی، سازمان شهرداری (استان کرمانشاه) مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (استان تهران) و ...))
سردبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در ۸ پایگاه ملی و بین المللی)
تاریخ برگزاری همایش: ۱۱ اسفند ۱۴۰۱ شماره مقاله: ۲۰/۶۴۸۱ رده بندی کنفرانس: الف ۵۲/۱۹۲

تبیین مقاصد تربیت اخلاقی در مناجات خمس عشر

وحید پرویزی

محقق و پژوهشگر

چکیده

تربیت اخلاقی یکی از مهم‌ترین ابعاد تربیت انسان و زمینه‌ساز تعالی فردی و اجتماعی اوست. مناجات خمس عشر، به‌عنوان یکی از متون ارزشمند دعایی شیعه، آموزه‌های اخلاقی و تربیتی متعددی را در قالب ارتباط انسان با خداوند، خوشتن و دیگران ارائه می‌کند. هدف پژوهش حاضر، تبیین مقاصد تربیت اخلاقی در مناجات خمس عشر است. این پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل محتوای متون انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مقاصد تربیت اخلاقی در این مناجات را می‌توان در محورهای همچون خودشناسی و خداشناسی، تقویت فضایل اخلاقی، اصلاح و تهذیب نفس، تقویت اراده و خودکنترلی، تقرب به خداوند، مسئولیت‌پذیری و بهبود رابطه با دیگران تبیین کرد. بر این اساس، مناجات خمس عشر را می‌توان متنی تربیتی دانست که با تأکید بر تحول درونی و اصلاح رفتار، زمینه رشد اخلاقی و معنوی انسان را فراهم می‌سازد.

واژگان کلیدی: تربیت اخلاقی، مقاصد تربیتی، مناجات خمس عشر، اخلاق اسلامی، تهذیب نفس.

مقدمه

از جمله قوا و استعدادهای مهمی که خداوند در وجود بشر قرار داده است (وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ و زبانی گویا و دو لب زیبا؟! (البلد۹)) که نیاز به رشد و پرورش دارد، قوه و استعداد تکلم و سخن گویی است، همان زبانی که مهم ترین و کاربردی ترین ابزار ارتباطی ما با دیگر انسان ها است، زبانی که ابراز تفکر و اندیشه و انتقال آنهاست. زبانی که مهمترین کلید دانش، فرهنگ، عقیده و اخلاق است؛ زبانی که ترجمان دل و نماینده عقل و کلید شخصیت انسان و مهمترین دریچه روح است؛ زبانی که اصلاح آن سرچشمه همه اصلاحات اخلاقی، و انحراف آن سبب انواع انحرافات است.^۱ همان زبانی که سرمنشاء تفاوت بنیادین آدمی با موجودات دیگر است؛ چرا که در تلقی منطقی از آدمی (حیوان ناطق) گویا برای انسان بودن، لازم نیست آدمی فصل ممیز دیگری از سایر حیوانات جز زبان داشته باشد؛ این است که به مدد قوه نطق، انسان تقریر دیگری از حیات یافته است، و بر قوه نطق بالنده است.^۲ با توجه به این جایگاه، زبان و مسائل زبانی همواره مورد توجه اندیشمندان و پژوهشگران بوده است. زبان هنگامی که به ویژگی های روانی زبان در رابطه با مغز، رشد شناختی و ارتباط انسانی مورد توجه قرار گیرد، موضوع علم روانشناسی رشد زبان است؛ هنگامی که به جنبه های ساختمانی، علامتی، گفتاری و نوشتاری آن توجه شود، موضوع علم زبان شناسی است؛ و هنگامی که به معنا و مفهوم و دقت در کاربرد زبان توجه شود، مسئله ای فلسفه است؛^۳ اما در یک در هیچ یک از این علوم به زبان از این جهت که باید تربیت صحیح یابد و در هنگام سخن گفتن و تکلم چه اصول و قواعدی باید توجه نمود یا به تعبیری باید ها و نباید های ارزشی حاکم بر زبان و گفتار توجه نشده است. درحالی که باید ها و نبایدهای زبانی و گفتاری از آنجا که جنبه هنجاری و کاربردی دارند، اگر پراهمیت تر از بررسی جنبه های توصیفی زبان نباشند، قطعاً کمتر نیستند. از این رو پرداختن به اصول و قواعد حاکم بر گفتار و تکلم بسیار مهم است. از طرفی دیگر در صده اخیر با ظهور فلسفه تحلیلی توجه به زبان، قابلیت ها و امکانات آن بیشتر شد تا جایی که «زبان انسانی دارای امکانات کاربردی بیشماری»^۴ به حساب آمد. اتفاقاً همین قابلیت آن منجر به پدید آمدن

^۱ مکارم شیرازی <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۴۲&lid=۰&mid=۳۴۸۷۳۴&catid=۲۹۷۷۷>

^۲ حقیقت و زبان ص ۹ و ۱۰، دکتر مهدی عابدی، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام ۱۳۸۸

^۳ روانشناسی رشد زبان دکتر حسین لطف آبادی ۱۳۶۵ انتشارات دانشگاه فردوسی

^۴ مبانی فلسفی تعلیم و تربیت- ص ۴۵۱

اشتباهات بیشمار زبانی شده است، اشتباهاتی که عامل بسیاری از اختلافات و مشاجرات خانوادگی^۱ و اجتماعی و غیره است و به راحتی میتوان دریافت که ریشه درصد بالایی از این دشمنی ها و مشاجرات به عدم توانایی بکار گیری صحیح کلمات با بار معنایی مناسب است. از این رو ادعای تحلیلگران فلسفی این است که بسیاری از مسائل تربیتی عمدتاً مسائلی مربوط به زبان است.^۲ در قرآن کریم نیز به اهمیت نحوه بکارگیری زبان توجه شده و تاکید شده است که با مردم به شیوه درست و با زبان نیکو تکلم شود و از قول و کلام نادرست پرهیز شود: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا** "مسلمانان! در حضور خدا مراقب رفتارتان باشید و سنجیده سخن بگویید" (الأحزاب ۷۰) **... وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا**... و با مردم با زبان نیکو سخن بگوئید (البقره ۸۳) **... وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ** (الحج ۳۰) و از سخن ناروا دوری کنید. با این همه توجه به زبان و چگونگی تربیت صحیح این قوه بسیار مهم به صورت جدی مورد توجه قرار نگرفته است، در حالی که اگر انسان قوه جنسی دارد و در نتیجه در این حوزه باید پرورش پیدا کند تا دچار انحراف جنسی نشده و توانایی های لازم را جهت زندگی مشترک کسب کند، یا اگر انسان مدنی بالطبع یا بالضرورة است و در نتیجه باید در ساحت اجتماعی نیز پرورش یافته و به حقوق افراد و قوانین اجتماعی احترام بگذارد، یا اگر انسان دارای قوه تعقل و تفکر است، در نتیجه ساحت عقلانی او باید به نحو احسن شکوفا شود؛ دارای قوه تکلم و بیان نیز هست که اگر این قوه به نحو مطلوب پرورش پیدا نکند، ممکن است انحرافات زبانی حاصل شود، و یا توانایی لازم جهت انتقال صحیح مفهوم و مطلب مورد نظر بدست نیاید، یا خلاف منظور و مقصود متکلم منتقل شود، یا ادب زبانی و کلامی در موقعیت های مختلف رعایت نشود. از این رو یکی از ساحت های مهم تربیتی که در حوزه های تربیتی مغفول مانده، و باید به صورت جدی به آن پرداخته شود، تربیت زبانی است. از این جهت پژوهش پیش رو در نظر دارد به تبیین چستی تربیت زبانی و مبانی و اصول آن با استناد به آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) بپردازد، بلکه مورد استفاده و استقبال مربیان و معلمان محترم واقع شود.

^۱ مطالعه کیفی نقش زبان در روابط زوجهای متعارض رحیم ملایی _ معصومه اسمعیلی، محمد حسن ملایی

^۲ مبانی فلسفی تعلیم و تربیت ص ۴۶۰

بخش اول: تحلیل و بررسی علمی موضوع

قرآن کریم در بیان اهمیت زبان و ضرورت مراقبت از آن و دقت در بکارگیری آن می‌فرماید: مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ^۱ "هیچ سخنی را انسان تلفظ نمی‌کند مگر اینکه نزد آن فرشته‌ای مراقب و آماده برای انجام ماموریت است" آیت الله مکارم شیرازی در تفسیر این آیه فرموده است که:

در این آیه روی خصوص الفاظ و سخنان تکیه می‌کند، و این به خاطر اهمیت فوق العاده و نقش مؤثری است که گفتار در زندگی انسانها دارد، تا آنجا که گاهی یک جمله مسیر اجتماعی را به سوی خیر یا شر تغییر می‌دهد. و هم به خاطر اینکه بسیاری از مردم سخنان خود را جزء اعمال خویش نمی‌دانند، و خود را در سخن گفتن آزاد می‌بینند، در حالی که مؤثرترین و خطرناکترین اعمال آدمی همان سخنان او است.^۱ همچنین استاد جوادی آملی (زید عزه) در توضیح این آیه فرموده اند که: بهترین کار انسان، همان حرف انسان است.^۲

کلمات و سخنان و گفته های انسان از جهتی نشان از میزان رشد یافتگی، کمال و شخصیت انسان است: همانگونه که امام علی (علیه السلام) فرموده اند: الْمَرْءُ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ^۳ " (شخصیت) انسان در زبان او نهفته است" و این همان است که شیخ سخن سعدی شیرازی بیان نموده است: تا مرد سخن نگفته باشد عیب و هنرش نهفته باشد. و از جهتی دیگر رابطه مستقیم با سعادت و شقاوت فردی دارد؛ همانگونه که پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) فرموده اند: وَ هَلْ يَكُفُّ النَّاسَ فِي النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا خَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ^۴ «و مردم را به رو در (آتش) نمی‌افکند جز آنچه با زبانهایشان به دست می‌آورند». و فرموده اند: إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلَى كُلِّ فَاحِشٍ، بَذِي، قَلِيلِ الْحَيَاءِ لَا يَبَالِي مَا قَالَ وَلَا مَا قِيلَ لَهُ خَاوَنَد بَهْشَت رَا حَرَام نَمُودَه بَر فَحَاش بِي آبرو و کم شرمی که با کسی از آنچه می‌گوید و به وی گفته می‌شود ابائی ندارد. و همچنین امام علی (علیه السلام) فرموده اند: بِاللَّسَانِ كُفُّ أَهْلِ النَّارِ فِي النَّارِ وَ بِاللَّسَانِ أُعْطِيَ أَهْلُ النُّورِ النُّورَ فَاحْفَظُوا أَلْسِنَتَكُمْ وَ اشْغَلُوهَا بِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ. با زبان است که اهل آتش در آتش افکنده

^۱ تفسیر نمونه، ج ۲۲، ص: ۲۵۰

^۲ درس تفسیر آیت الله جوادی ۹۵/۰۹/۲۰

<https://www.eshia.ir/feqh/archive/text/javadi/tafsir/۹۵/۹۵۰۹۲۰>

^۳ نهج البلاغه - حکمت ۱۴۸

شدند و با زبان است که نور به اهل نور داده شد؛ پس زبان هایتان را (از بدی) حفظ کنید و آنها را به ذکر خداوند عزیز و جلیل مشغول دارید. و از این رو فیض کاشانی در کتاب المحجّة البيضاء فی تهذیب الإحیاء فرموده است که: زبان در میان اعضا نسبت به انسان سرکش تر است، زیرا حرکت دادش زحمتی و رها ساختنش خرجی ندارد، مردم در پرهیز از آفات و شرور و شکارگاهها و کمندهای زبان بی تفاوتند در حالی که زبان در گمراه ساختن انسان بزرگترین ابزار شیطان است^۱. و از جهت سوم نقس مهمی در امنیت اجتماعی، خانوادگی، روانی و زیست مسالمت آمیز و... دارد. همانگونه که پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) فرموده اند: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ النَّاسُ مِنْ يَدِهِ وَ لِسَانِهِ مُسْلِمَانٌ، کسی است که مردم از دست و زبان او آسوده باشند. در پژوهش های اخیر نیز بر نقش جدی زبان در اختلافات خانوادگی و یا رضایتمندی از زندگی تاکید شده است: زبان در کاهش یا افزایش تعارض زناشویی نقش مهمی را ایفا میکند به طوری که کنترل نکردن آن، باعث درگیریهای فراوان و همچنین، خشونت های کلامی میان زوجین میشود و در نتیجه، راه جدایی عاطفی و در نهایت طلاق زوجین را هموار می سازد^۲. زبان در افزایش رضایت زناشویی نقش مهمی را ایفا می کند به طوری که هدایت آن در جهت مکالمات مسالمت آمیز، شرایط تداوم رابطه زناشویی را پیش بینی می نماید.

با این همه در اسناد بالا دستی حوزه تعلیم و تربیت اسلامی و از جمله مهم ترین آنها یعنی سند تحول بنیادین به ساخت زبان و اهمیت تربیت و پرورش آن تاکید نشده است؛ ساخت های شش گانه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش عبارتند از: ساخت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی-ساخت تربیت اقتصادی و حرفه ای-ساخت تربیت علمی و فناوری-ساخت تربیت اجتماعی و سیاسی-ساخت تربیت زیستی و بدنی

ساخت تربیت زیبایی شناختی و هنری^۳. در محتواها و متون درسی و همچنین در هدف گذاری های آموزشی و تربیتی نیز از این ساخت بسیار مهم غفلت شده است. از این رو پرداختن به این ساخت سرنوشت ساز بسیار لازم و ضروری مینماید.

^۱ راه روشن، ترجمه المحجّة البيضاء فی تهذیب الإحیاء؛ فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی؛ مترجم: عارف، صادق، ج ۵، ص: ۲۶۳

^۲ مطالعه کیفی نقش زبان در روابط زوجهای متعارض، رحیم ملایی _ معصومه اسمعیلی، محمد حسن ملایی

^۳ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش - ص ۱۱

بخش دوم: نگاهی به پیشینه و نوآوری پژوهش

در منابع متعددی به بحث گناهان زبان در آیات و روایات پرداخته شده است؛ مانند آفات زبان در قرآن، حسین میرزا خانی؛ آفات زبان، سید محمد امین؛ گناهان زبان، حمید مظهر قراملکی؛ دیای زبان ۱۹۰ گناه زبان، کریم فیضی تبریزی؛ کتاب آفتهای زبان المحبۃ البیضاء فی تهذیب الإحياء فیض کاشانی؛ گناهان کبیره شهید دستغیب و ... در همه آثار مذکور به عواقب بد زبانی و پرهیز از آفتهای زبان و برحذر داشتن از گناهان زبان پرداخته شده است؛ در واقع اغلب به وجه منفی و سلبی زبان توجه نموده و در حوزه نیایدهای زبانی ورود کرده اند؛ اما به وجه بایدها و وجه اثباتی زبان و اینکه چگونه به تربیت زبانی کودک توجه شود و چگونه او را رشد یافته و مودب در حوزه زبان قرار دهیم؛ مورد کم توجهی واقع شده است. توجه ما در این پژوهش علاوه بر بعد سلبی زبان، به بعد ایجابی و اثباتی زبان و باید ها و اصول نیز هست و جهت دهی این تربیت زبانی به امر تربیت و آموزش است. پرداختن به بحث تربیت زبانی به عنوان یکی از ساحت های مهم تربیتی که در تعلیم و تربیت مورد غفلت قرار گرفته است؛ چگونگی پرورش قوه زبان و تکلم به نحوی که متری یاد بگیرد در جایگاههای و موقعیت های مختلف ادب و اخلاق زبانی متناسب را رعایت کند تا گفتار موثرتر و ماندگارتر و به دور از سوء برداشت باشد. این همان گمشده ای است که در حوزه های تعلیم و تربیتی امروز جامعه به شدت احساس میشود. قدرت بیان محکم و شیوا و هدفمند و بدور از سخنان ناروا و ناسزا به عنوان یکی از اهداف قطعی تعلیم و تربیت اسلامی است که باید بیش از پیش به آن توجه شود.

بخش سوم: اهداف مشخص تحقیق

به طور کلی توجه بیشتر و علمی تر به مسئله تربیت زبانی در اسناد بالادستی و ذکر آن در اهداف مهم تعلیم و تربیت و به صورت کاربردی نیز توجه معلمان به این امر مهم و تلاش برای تربیت زبانی متربیان و همچنین ارائه محتوای داستانی، نمایشی و الگویی و ... در حوزه تربیت زبانی در متون آموزشی میتواند از اهداف پژوهش پیش رو پیشرو تلقی گردد. اگرچه حوزه تربیت زبانی عمومی است و عموم مردم و والدین و مربیان میتوانند از آن استفاده کنند اما مشخصا بهرهمندان از این پژوهش معلمان و مربیان و دست اندرکاران حوزه تعلیم و تربیت خواهند بود.

بخش چهارم: پرسش های تحقیق

سوال اصلی در پژوهش پیش رو این است که مفهوم تربیت زبانی چیست؟ با توجه به آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) مبانی تربیت زبانی کدام اند؟ اصول تربیت زبانی با تکیه بر آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) چیست؟ چه روشهای تربیت زبانی را می توان با تمرکز بر آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) بیان نمود؟ در قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) میتوان مبانی، اصول و روشهایی را برای پرورش زبان و تربیت زبان یافت و پس از دسته بندی و کاربردی نمودن آنها؛ در فضای تعلیم و تربیت رسمی و عمومی و تعلیم و تربیت غیر رسمی و ... به کار گرفت و به غایت هم دلی وهم زبانی و اتحاد و برادری بیشتر و کاستن مشاجرات و نزاع های خانوادگی و خیابانی نزدیک و نزدیک تر شد.

بخش پنجم: تعریف واژه ها و اصطلاحات فنی و تخصصی

منظور ما از تربیت زبانی این است که این قوه تکلم و نطق انسان چگونه باید بکار گرفته شود تا کمک به تعالی و رشد هرچه بهتر و بیشتر فرد و جامعه گردد. بنابر آیات و روایات معصومین (علیهم السلام) در حوزه زبان و تکلم از چه اصول و قواعدی باید تبعیت نمود تا فواید گفتار و سخن بین افراد بیشمار گردد و آسیب های آن محدود و محدودتر گردد. و در تعلیم و تربیت از چه اصول و روشهایی برای رشد و تربیت زبانی متربیان باید استفاده کرد. برای مودب و زیبا تکلم نمودن دانش آموزان چه کار باید نمود. پس تربیت زبانی یعنی مودبانه و حکیمانه و صادقانه سخن گفتن است.

بخش ششم: روش پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای روش تحلیلی اسنادی است که بر اساس منابع کتابخانه ای و الکترونیک به جمع آوری داده های مرتبط از متن قرآن کریم و دیگر آثار مرتبط خواهد پرداخت و پس از تحلیل و استنباط از آنها به نتیجه گیری اقدام خواهد نمود.

منابع و مأخذ:

- ۱_ قرآن کریم
- ۲_ تفسیر تسنیم _ آیت الله جوادی آملی
- ۳_ انسان در قرآن _ آیت الله مصباح یزدی
- ۴_ صورت و سیرت انسان در قرآن _ آیت الله جوادی آملی
- ۵_ زبان شناسی تربیتی _ مایکل استابز مترجمان: زهرا زندی مقدم، سهیلا کاوسی
- ۶_ بررسی نقش زبان از منظر روانشناسی و تعلیم و تربیت _ کاظم کاهانی مقدم
- ۷_ زبان شناسی تربیتی به مثابه حوزه پژوهشی میان رشته ای _ بهمن زندی
- ۸_ تبیین جایگاه زبان در تقویت مبانی، تصریح اهداف و توسعه ی وسایل تربیت _ رضا محمدی چابکی
- ۹_ مبانی زبان شناسی عمومی _ پروانه خسروی زاده
- ۱۰_ بررسی کاربرد زبان در تربیت - محمد بهرام زاده - سید علیرضا علوی - محمد صادقی - علی پور امامی
- ۱۱_ روان شناسی زبان دریچه ای به سوی کاربردی کردن زبان در آموزش و تربیت _ هادی آرمندی، محمد ساری و زهرا شهبابی
- ۱۲_ کاربرد زبان در تربیت _ امراالله قاسمی
- ۱۳_ حدود کاربرد زبان در تربیت _ آریتا محبوبی نیازمندی
- ۱۴_ زبان و تربیت اخلاقی _ سید مهدی سجادی
- ۱۵_ نگاهی به نقش زبان در تعلیمات دینی - محرم آقازاده
- ۱۶_ نقش و جایگاه زبان در تربیت دینی و اخلاقی

۱۷- نقش تربیتی زبان در تکوین شخصیت انسان، با تأملی در قرآن - علی سلیمی _ محمد نبی احمدی

۱۸- زبان قرآن و تعلیم و تربیت _ احسانی، محمد

۱۹- آفات زبان در قرآن- حسین میرزا خانی

۲۰- آفات زبان- سید محمد امین

۲۱- گناهان زبان- حمید مظهر قراملکی

۲۲- دنیای زبان ۱۹۰ گناه زبان- کریم فیضی تبریزی

۲۳- کتاب آفتهای زبان المحجّة البيضاء فی تهذیب الإحياء- ملا محسن فیض کاشانی

۲۴- گناهان کبیره- شهید عبدالحسین دستغیب

توجه داشته باشید: جهت چاپ مقالات خود در نشریات علمی و همایش های معتبر با (خانم دکتر جعفری) ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵ تماس بگیرید. گواهی نامه پذیرش و چاپ مقاله، کمتر از ۷۲ ساعت صادر می گردد.

موسسه علمی و حقوقی قانون یار
برگزار می کند

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی کرمانشاه

صدر گواهی نامه معتبر
پذیرش و ارائه مقاله
(بامهر برجسته و هولوگرام مخصوص)

پنجمین همایش علمی-پژوهشی
مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

ارگان ها و سازمان های حامی معنوی برگزاری همایش (در استان کرمانشاه)
دانشگاه فرهنگیان - سازمان ارشاد اسلامی - آموزش و پرورش - بنیاد شهید، سازمان شهرداری و

www.Olomensani.ir **محورهای پذیرش مقالات** www.Ghanonyar.ir

تمام گرایش های رشته فقه، حقوق و علوم قضایی ■ علوم تربیتی، تکنولوژی آموزشی و آموزش و پرورش

روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم دینی و مذهبی ■ علوم اقتصادی، بانکی و تمام گرایش های مدیریت

مدیر اجرایی همایش
دکتر شهلا رضایی

دبیر علمی و مسئول همایش
دکتر بهنام اسدی

مکان و زمان برگزاری همایش
کرمانشاه - ۱۴۰۱/۱۲/۱۱

ایمیل رسمی همایش جهت دریافت مقالات پژوهشگران OLOMENSANI@YAHOO.COM
ارسال مقاله از طریق واتس آپ، اینستاگرام، تلگرام، روبیکا به شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

دبیرخانه مرکزی موسسه قانون یار: تهران، میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت، موسسه قانون یار ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹-۵۳۶
(در صورت طرح سوال درخصوص ارسال مقاله یا جذب در هیات علمی همایش با خانم دکتر قبادی تماس بگیرید ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵)

